

Anarhistička biblioteka
Anti-Copyright

Anarhizam

Mali priručnik za početnike

Anarhizam
Mali priručnik za početnike
2002.

<http://www.stocitas.org/anarhizam%20tekst.htm>

Tekst je originalno objavljen u tiskanom izdanju u Zagrebu 2002.
godine. Objavila izdavačka kuća Što čitaš?.

anarhisticka-biblioteka.net

2002.

Sadržaj

Uvod	5
Nazivi anarhizam i anarhija	6
Tko su anarhisti i anarhistkinje?	7
Kako bi društvo funkcioniralo bez autoriteta i vlasti?	9
A što je s nasiljem i kriminalom?	11
Ali na televiziji su pokazali nasilne demonstracije i anarhiste... Kako bi onda uopće došlo do takvog nenasilnog društva?	13
Kako bi društvo bilo organizirano i tko bi ga organizirao?	16
Dobro, recimo da bi to tako funkcioniralo, no kako doći do takvog društva?	18
Sve to lijepo zvuči, međutim, nije li to ipak samo utopijski san?	20

briti da se još jače potrudimo promijeniti takvo stanje stvari. Sve to je dug i ponekad težak proces, ali ako u njemu ne sudjelujemo, biti će još duži i još teži.

Sve to lijepo zvuči, međutim, nije li to ipak samo utopijski san?

Utopija je sve ono što još nije ostvareno, što ne znači da neće biti ostvareno. Nazivajući stvari utopijom, danas se najčešće želi reći kako je riječ o neostvarivom, dakle, nečemu od čega treba odustati, jer je nemoguće. Naravno, sasvim je jasno kome odgovara takav stav i uvjeravanje kako je društvo ravnopravnosti i slobode utopija. Istovremeno, za mnoge ljude je jednostavnije prihvatiti ovakvo stanje društva, bez obzira slagali se s njim ili ne, pa su skloni odmahnuti rukom i reći „To je utopija, nema šanse.” Ako opet pogledamo na povijest i sve promjene koje su se događale tijekom ljudske povijesti, sasvim je jasno da su mnoge političke ideje nazivane utopijom. Tako je ukidanje robovlasničkog društva i prelazak u feudalno smatrano utopijom. Nestanak monarhija i uspostava parlamentarne demokracije je također smatrano utopijom... Zapravo je svaka promjena dominantnog stanja i uspostava novih vrijednosti smatrana utopijom, barem do trenutka kada bi se dogodila. U trenutku kada utopija postaje stvarnost, govorimo o postizanju jednog cilja r/evolucije, a to je zapravo pravi početak naglog razvoja pokrenutog procesa. Zapravo je sve stvar našeg osobnog shvaćanja stvari. Sve kreće od čovjeka. Ideja o autoritetu leži „u glavi”, a ne u stvarnom autoritetu koji netko ima. Naravno, ako osporimo nečiji autoritet, protiv nas će upotrijebiti silu, međutim, sila je samo sredstvo postizanja poslušnosti, a ne stvaran i razuman razlog zašto bi netko imao autoritet nad nama.

Uvod

Do danas je nastalo tisuće manjih ili većih publikacija koje objašnjavaju što je anarhizam i koje se mogu nazvati „početnicama” o anarhizmu, odnosno bazičnim tekstovima i pojašnjenjima. Ipak, stalno se ponavlja potreba za objavljivanjem takvih tekstova. Razlog tome možemo tražiti u činjenici da je često riječ o malim nakladama (broj gotovo nikada ne prelazi nekoliko tisuća) pa je i broj ljudi koji dolaze do tih publikacija ograničen, što je možda i najčešći razlog ponovnog pisanja i objavljivanja takvih tekstova. S druge strane, unatoč činjenici da temelje anarhizma (barem onaj veći dio) pronalazimo negdje u sredini 19. i na početku 20. stoljeća, nikako ne možemo govoriti o anarhizmu kao ideji koja počiva isključivo na tome. Anarhizam se kroz svoje postojanje razvijao, usvajao nova saznanja i širio u različitim smjerovima, prvenstveno kroz pitanja metoda djelovanja i načina na koji će se najbrže doći do ostvarenja nekih od anarhističkih ciljeva. Tako je danas moguće govoriti o klasičnom i suvremenom anarhizmu, koji dijele neke osnovne vrijednosti, ali se u dosta toga i razlikuju. Tako će ovdje biti riječ o onome što možemo nazvati suvremeni anarhizam, no bitno je znati da se unutar osnovnih vrijednosti taj suvremeni, uvelike kombinira s klasičnim anarhizmom. Ovaj tekst ne treba shvatiti kao neku vrstu „manifesta” ili pokušaja stvaranja jednog anarhističkog programa ili definicije, ovdje je jednostavno riječ o pokušaju upoznavanja s osnovama ove ideje i davanju odgovora na neka od najčešćih pitanja koja se postavljaju na svako spominjanje anarhizma. Možda se to može nazvati i demistifikacijom anarhizma, jer nerijetko se događa da se anarhizam predstavlja na potpuno kriv i netočan način, što zbog neznanja, što zbog zle namjere. I na kraju, ovo nije pokušaj „vrbovanja”. Nitko ne očekuje vašu preobrazbu i priključivanje anarhističkom pokretu, iako ni takvo što nije isključeno. Anarhizam ne predstavlja političku stranku ili vjersku sektu koja „vrbuje” članove lijepim riječima i slatkim obećanjima. On prvenstveno predstavlja životnu filozofiju i političku ideju koja funkcionira

ra na osobnom nivou, a tek zatim na bilo kojem drugom nivou, što jednostavno rečeno znači da ćete nakon čitanja ovog teksta biti bogatiji u svom znanju, a svaka aktivnost koja proizide iz tog znanja je vaša osobna odluka. Napomena: Ovaj tekst je nastao kao skup raznih ideja, stavova, mišljenja, diskusija i sl. objavljenih kroz cijeli niz godina i kao takav ne predstavlja neko osobno ili kolektivno mišljenje. Samim time ostaje nepotpisan, jer u ovom slučaju sam autor ili autorica nisu bitni. Naravno, bilo bi licemjerno reći da je tekst u potpunosti objektivan. Takvo što ne postoji. Postoji samo najmanja moguća razina subjektivnosti. Sve promjene i nadopune su više nego dobrodošle.

Nazivi anarhizam i anarhija

Već kod samih riječi „anarhizam” i „anarhija” postoji puno krivih definicija i objašnjenja, tako u „Općoj enciklopediji” (JLZ, Zagreb, 1977.) stoji sljedeće: „Anarhija – bezvlađe, bezvlašće, raspuštenost, nedostatak zakona i autoriteta u društvu; nered, kaos.”, dok u „Velikom riječniku stranih riječi” (Zora, Zagreb, 1974.) stoji: „Anarhija – bezvlađe, nered, bezvlašće, raspuštenost, nered, kaos”. Istovremeno se sam anarhizam objašnjava kao politička struja neprihvatljivih ideja, što je razumljivo zbog konteksta (vrijeme totalitarne komunističke vlasti) u kojem nastaju spomenute publikacije. Naravno, ni dolazak parlamentarne demokracije (koja je u zapadnom svijetu prisutna već dugi niz godina) nije donio znatne promjene u samoj interpretaciji i korištenju tih riječi, pa se danas često srećemo sa korištenjem riječi „anarhizam” i „anarhija” kao sinonimima za nasilje, kaos i slično. To je potpuno krivo značenje. Što onda zapravo znače te riječi? Sama riječ „anarhija” dolazi iz grčkog jezika i znači doslovno „ne” i „vlast”. Takav direktan prijevod možda najbolje opisuje samo značenje te riječi. Potpuni izostanak svake vlasti i autoriteta. Kako je to moguće? O tome ćemo nešto kasnije... Sama riječ „anarhizam” nastaje kao naziv za političku ideju i filozo-

prvo osobnu promjenu kod svake pojedine osobe u društvu, što zapravo postupno vodi i društvenoj promjeni, kao konačnom cilju. On uključuje primjenu novog sustava vrijednosti na svakidašnje situacije, prakticiranje novih oblika organizacije i razne društvene, ekonomske, i slične „eksperimente”, kojima bi se pokazalo kako je uistinu moguće organizirati život na drugačiji način, ali i koji bi pokazali neke od mogućih puteva za postizanje samog cilja. Pokušaj postizanja nagle promjene, kada se malo bolje pogleda, u ovom trenutku bi (baš kao i u povijesti) značio ogroman društveni sukob, prvenstveno zbog postojećeg vrijednosnog sustava koji ne prihvaća niti najmanje promjene, a kamoli neke koje bi ga u cijelosti dovele u pitanje. Pokretanje takvog društvenog sukoba bi značilo rat, a kao konačan ishod tog rata imali bi nametnuti sustav vrijednosti, bez obzira na to tko bi bio poražena, odnosno pobjednička strana. Time bi zapravo svi bili poraženi, a društvo bi ostalo (u vrijednosnom i organizacijskom smislu) tamo gdje se nalazi i danas – jedni bi vladali, drugi bi izvršavali. To ipak ne znači da se treba prepustiti apatiji i uvjerenju kako danas nije moguće bilo što promijeniti. Čak naprotiv, nužno je svim mogućim i prihvatljivim sredstvima pokušati približiti sebe i druge tom društvu ravnopravnosti i potpune slobode. Novi sustav vrijednosti zahtijeva i nove modele djelovanja. Razni projekti solidarnosti, uzajamne pomoći, nehijerarhijske organizacije, alternativne edukacije, zaštite prirode, alternativnih oblika proizvodnje, itd. su samo jedan od načina djelovanja. Također, nužno je opet i iznova dovoditi u pitanje sve nametnute autoritete i strukture, te svojim primjerom nuditi alternativna rješenja, a ne prihvaćati kompromisne situacije koje nas na kraju, iz kompromisa u kompromis, odvede u krajnju poslušnost i pretvaraju u nečije podanike. Ne treba imati podanike i ne treba biti podanik. To je jednostavna filozofija. Naš svakodnevni život i djelovanje nas odvede u jednom ili drugom smjeru. Time, zapravo, sami biramo što želimo, unatoč činjenici da smo ponekad prisiljeni učiniti neke stvari i protiv naše volje. To nikoga ne treba spriječiti u pokušaju ostvarivanja drugačijih ciljeva. Ne, baš naprotiv, to nas može ohr-

i promovirati stara. To je tipičan primjer neodgovornog korištenja tehnologije, a drugih, sličnih primjera ima na tisuće. Takvo korištenje tehnologije je uvjetovano društvenom organizacijom kakvu danas poznajemo — umjesto da je tehnologija u službi ljudi, ljudi su u službi tehnologije. Naime, odgovorna upotreba tehnologije može uvelike olakšati organiziranje proizvodnje i samim time osigurati neke od ljudskih potreba, a da se pri tome troši što manje rada, vremena i prirodnih sirovina. Način upotrebe tehnologije je društveno pitanje, a ne pitanje pojedine industrije, te stoga nalazi svoje mjesto u dijelu o društvenoj organizaciji.

Dobro, recimo da bi to tako funkcioniralo, no kako doći do takvog društva?

Tijekom povijesti bilo je različitih pokušaja stvaranja takvog društva. Niti jedan od tih pokušaja nije trajao duže od par godina. Zapravo, jedini pokušaj koji je bio najbliži tom cilju dogodio se u Španjolskoj, između 1936. i 1939. godine. O tome su napisane mnoge knjige, te se često navodi kao vrlo uspješan primjer, međutim, sve skupa bilo je kratkog vijeka, jer su komunisti (po Staljinovom naređenju) slomili svaki pokušaj daljnje društvene promjene koja se tamo događala. No, nećemo se zadržavati na povijesnim primjerima — o tome možete pronaći cijeli niz druge literature. Sasvim je jasno da do društvenih promjena ne dolazi „preko noći”. Na taj način se mijenja vlast, no ne i društveno uređenje, jer postojeći sustav vrijednosti se ne može promijeniti od danas do sutra. Dakle, riječ je o procesu. Taj proces možda najbolje opisuje riječ (koja se u posljednjih desetak godina sve češće pojavljuje) r/evolucija. Za razliku od revolucije, koja znači promjenu „preko noći”, barem u onom klasičnom shvaćanju te riječi, r/evolucija uključuje proces prije same promjene, samu promjenu i vrijeme nakon promjene, jer neprestano traje i pitanje je da li ikada prestaje. Taj proces se događa postupno, dug je i obuhvaća sve segmente života, tražeći

fiju koja teži anarhiji, dakle, društvu bez svake vlasti, autoriteta i prisile, te se kao takva koristi od početka 19. stoljeća pa sve do danas. Uz različite „dodatke” ona opisuje pojedine struje unutar anarhističkog pokreta, npr. anarho-sindikizam, anarho-primitivizam, anarho-individualizam, eko-anarhizam i slično. Samo anarhističko objašnjenje tih naziva se najbolje očituje kroz definiranje anarhizma kao političke ideje i filozofije, odnosno metode kojom će se doći do cilja — anarhije. Anarhija predstavlja „društvo blagostanja” (iako ovo zvuči pomalo patetično, no dobro), društvo u kojem vlast i autoritet zamjenjuje samoorganizacija, društvo ravnopravnosti, ravnopravne i pravedne distribucije svih proizvoda, ukratko, društvo u kojem svaka osoba može zadovoljiti svoje osnovne i sve ostale potrebe u maksimalnoj mjeri, a da pri tome ne radi na štetu drugih. Možda se u ovom posljednjem skriva jedna od osnovnih ideja — živjeti svoj život potpuno slobodno, ali uz punu odgovornost prema tuđoj slobodi. Sada kada smo objasnili samo značenje riječi s kojima ćemo baratati na sljedećim stranicama, vrijeme je za nešto konkretnija pitanja i odgovore, koji se nužno nameću pri svakom spominjanju anarhizma i anarhije.

Tko su anarhisti i anarhistkinje?

Bilo tko. Ti, ja, oni, mi... Grupe i osobe koje se žele identificirati s anarhističkim pokretom i koje djeluju u tom smjeru. Ne postoji neki poseban kriterij koji to određuje, niti postoji jasno zacrtano pravilo što nekoga čini dijelom anarhističkog pokreta. Ljudi su različiti pa su tako i načini razmišljanja i djelovanja različiti. Ipak, kako bi izbjegli mogućnost zabune i ovako nejasnog objašnjenja, nužno je naglasiti da postoje neke osnovne vrijednosti (o kojima će biti riječi nešto kasnije) koje svi dijele i time se jasno, ali dovoljno otvoreno, definira što ulazi unutar naziva anarhizam. Često se kroz mistifikaciju anarhizma provlači ideja o stereotipu pa su anarhisti često prikazani kao lako prepoznatljivi po svom izgledu,

načinu ponašanja, jednakom djelovanju i cijelom nizu stereotipa koji nemaju nikakve veze sa stvarnim životom. Anarhizam je politička ideja i samim time je bilo tko može prihvatiti i prakticirati, a da pri tome nastavi živjeti svoj život, radi svoj posao, zabavlja se na isti način, no s jednom velikom razlikom — promjenom gledanja na svakodnevne poslove, odnose s ljudima, odnose prema društvenim pojavama, itd. Električar, vodoinstalaterka, nuklearni fizičar, profesor ekonomije, povjesničarka, kuhar, dimnjačar, vrtlaričica, učitelj, smetlar, socijalna radnica, novinar, nezaposlena osoba, zidar, vozač autobusa, bilo tko od tih ljudi može imati ili ima anarhistička uvjerenja. Anarhizam je društvena ideja, kao takva je primjenjiva na cijelo društvo, bez obzira gdje se mi u društvu nalazili. Ipak, i tu postoji nešto sasvim jasno i samo po sebi razumljivo, jer odnos moći u društvu određuje i činjenicu da politička i ekonomska elita neće sama sebi odrediti odricanje od moći koju posjeduje pa tako neće biti niti dio anarhističkog pokreta, koji joj posjedovanje te moći osporava. Tu se može navesti i primjer koji neke anarhističke skupine stalno naglašavaju, a to je da većina ljudi u društvu, gdje god živjeli, svakodnevno prakticiraju mnoge anarhističke ideje i vrijednosti, iako nikada to ne bi nazvali anarhizmom ili možda nikada nisu čuli za anarhizam. Čini li ih to anarhistima? Da i ne. Da, utoliko što prakticiraju nešto što je svojstveno anarhizmu. Ne, utoliko što za tim nema posebne potrebe. Ideološki neopterećeno djelovanje je često daleko djelotvornije od ideološki opterećenog djelovanja, koje lako može završiti u nedjelotvornom dogmatizmu. Ljudi tako svakodnevno pomažu svojim susjedima, prakticiraju suradnju i solidarnost na različite načine, pružaju besplatne usluge, pokreću zajedničke projekte, a sve to na bazi osnovne ljudske solidarnosti, ravnopravnosti i, što je možda najvažnije, bez ikakve prisile „sa strane” da takvo što rade. Naravno, bilo bi netočno reći da je uvijek tako, no bez obzira na sve nametnute vrijednosti koje često primjenjujemo u svom životu, ipak možemo uočiti niz ovakvih primjera u svojoj najbližoj okolini.

društva. No, znamo čije potrebe zadovoljava, zar ne? Nema potrebe stalno ponavljati očito... Drugo bitno pitanje kod organizacije društva je pitanje teritorija. Granice, kakve danas poznamo, su neprirodne i kao takve nemaju drugu funkciju osim što označavaju teritorij koji kontrolira pojedina politička i ekonomska elita. Kao takve, postaju nepotrebne, a organizacija zemlje postaje prirodnija, kroz stvaranje bio-regija, koje nisu podjeljene strogim granicama i koje su usko povezane. Bio-regije oduvijek imaju važnu ulogu u životu ljudi. Ljudi su oduvijek naseljavali pojedine bio-regije zbog određenih pogodnosti — pitke vode, plodne zemlje, šume i na tisuće drugih razloga koji su omogućavali zadovoljavanje ovih ili onih ljudskih potreba. Pitajte bilo kojeg znanstvenika i odgovor na pitanje o bio-regijama će biti „Da, to su jedine ‚granice’ koje priroda poznaje.” S obzirom na to da je čovjek sastavni dio prirode, što bi onda bilo prirodnije od ravnjanja prema samoj prirodi? Naravno, organizirati život u skladu s prirodom ne znači u potpunosti napustiti tehnologiju i sve ono do čega je ljudska vrsta došla kroz proces evolucije. Sasvim je sigurno da će postojati zajednice koje će napustiti tehnologiju i vratiti se primitivnim oblicima tehnologije i proizvodnje, međutim, to nije nužan korak za cijeli svijet. Danas se tehnologija (zlo)upotrebljava vrlo neodgovorno i često kao još jedno sredstvo stjecanja moći (bilo koje vrste). Ipak, odgovorno korištenje tehnologije i, što je izrazito važno, korištenje zbog stvarnih potreba značilo bi stvarnu pomoć u organizaciji proizvodnje, prijevoza i sl. Recimo, automobili su dobar primjer današnjeg krivog odnosa prema tehnologiji. Kako pitate se? Pa, sasvim je jasno i poznato da su automobili i cijela prateća industrija izrazito štetni (na više načina), međutim, manje je poznato da postoje jednako učinkovite alternative u prijevozu, koje nisu štetne ili su tek neznatno štetne. Pa, zašto se ne koriste već danas? Zato što stara tehnologija nije dovoljno iskorištena i zato što novi oblici prijevoza ne smiju postati dio masovne proizvodnje dok se u potpunosti ne iscrpe stari. Velike industrije imaju kontrolu nad tim i unatoč činjenici da su sve štetnosti poznate, nastavljaju skrivati nova znanstvena postignuća

isključivo zbog „očuvanja mira”. To je jednako kao da kažete da ste zapalili kuću kako bi je zaštitili od požara. Takav način djelovanja je, iz anarhističkog polazišta, potpuno neprihvatljiv. Zato je i osnova svakodnevnog anarhističkog djelovanja i razvoja društvenih projekta nenasilna, a pojedinačne nasilne ispade tijekom velikih manifestacija ostavljamo otvorenima za diskusiju.

Kako bi društvo bilo organizirano i tko bi ga organizirao?

Na početku je nužno reći da ne postoji „univerzalno rješenje” koje će svugdje u svijetu funkcionirati. To je ideja koje njeguju razne totalitarne i autoritarne ideje, a to je u stvaranju jednog uistinu slobodnog društva potpuno neprihvatljivo. Do danas su svi pokušaji organiziranja na jedinstven (univerzalan) način propali — povijest je prepuna takvih primjera. Strašna je pomisao na postojanje pokušaja primjenjivanja istog modela na svako društvo, bez obzira na kulturni, lokalni i svaki drugi kontekst. Društvena organizacija i oblik koji će ona imati ovisi isključivo o samom društvu, odnosno o zajednici o kojoj je riječ. Već smo utvrdili kako je ideja o anarhističkom društvu bazirana na manjim zajednicama, decentraliziranim, ali povezanim. Unutar manje zajednice je puno lakše donositi zajedničke odluke, te je jednostavnije uskladiti različite želje i potrebe. To je jedan od osnovnih uvjeta općeg zadovoljstva — svatko mora u potpunosti ostvariti svoje potrebe i svatko mora biti u mogućnosti sudjelovati u procesu odlučivanja. Dakle, organizacija bi počivala na tim malim zajednicama (da li govorimo o desetinama, stotinama ili tisućama ljudi, to je također pitanje samih zajednica) i svakoj pojedinoj osobi unutar njih, a njihova povezanost i koordinacija bi postojala u onoj mjeri u kojoj je to uistinu potrebno. Danas se najčešće govori o povezanosti koja zadovoljava formu (ulazak u razne federacije, integracije, institucije i sl.), dok zapravo takav oblik udruživanja i povezivanja ne zadovoljava potrebe

Kako bi društvo funkcioniralo bez autoriteta i vlasti?

Već danas društvo nerijetko funkcionira bez autoriteta i vlasti. Država ne može funkcionirati bez tih modela prisile. Društvo može. Današnju društvenu strukturu i organizaciju uvjetuje postojanje države. Institucija države svoje postojanje bazira na toj strukturi i organizaciji, koja je autoritarna, hijerarhijska, patrijahalna i strogo kontrolirana. Čak i tzv. „liberalna” država prakticira visoku razinu kontrole i to na više načina. S jedne strane, država mora voditi računa o tome da se autoritet ne dovodi u pitanje (npr. nedopustiva je neposlušnost, neplaćanje poreza, ekonomsko i političko organiziranje koje nije povezano s državom i sl.), dok s druge strane, pazi na to da se održi privid individualne moći svake osobe u procesu odlučivanja, pa se tako svake četiri godine održavaju izbori, koji se također događaju u strogo kontroliranim uvjetima. Kako? Riječ je uvijek o istom krugu ljudi, političkoj i ekonomskoj eliti, kojima njihov položaj u društvu dozvoljava sudjelovanje u utrci do pozicija moći. Cijeli sustav zapravo počiva na ideji održavanja moći jednog društvenog sloja, što u stvarnosti nema nikakve veze s mogućnostima funkcioniranja cijelog društva. Društvo bi funkcioniralo i bez političke i ekonomske elite, koja sebe voli predstavljati „nužnom” i „izrazito potrebnom”, dok je zapravo riječ o pukom održavanju na poziciji moći. Anarhistički odnos prema društvu je potpuno suprotan. Moć ne bi nitko posjedovao i svi bi posjedovali moć. Naravno, ne moć nad nekim, već moć ispunjavanja svih svojih potreba, moć zajedničkog djelovanja i nadasve moć odlučivanja o svom životu. Anarhizam se ne protivi organizaciji, već predstavlja oblik organizacije, koji bi mnogi anarhisti i anarhistkinje nazvali savršenim oblikom organizacije. Savršenim zbog nužnosti ravnopravnog sudjelovanja svih osoba u društvu, što za razliku od trenutne društvene organizacije nudi stvarnu mogućnost odlučivanja. Naravno, sada će vam se učiniti kako je to nemoguće zbog same veličine

društva... No, nije nemoguće. Društvo je danas organizirano kao ogromna zajednica i centralizirano, što zapravo nema nikakve veze sa svakim od nas. Ljudi u svom svakodnevnom životu nikada ne dolaze u dodir sa svim osobama u društvu, a najčešće nemaju nikakve (direktne ili indirektne) veze sa dijelovima društva kojima ne pripadaju. Određuje nas mjesto stanovanja, mjesto gdje radimo, mjesto gdje se zabavljamo i provodimo slobodno vrijeme. Imamo određen krug prijatelja i poznanika. Zapravo, imamo nekoliko interesnih skupina unutar kojih prakticiramo svoje svakodnevne aktivnosti. To ujedno predstavlja i dobru osnovu za temeljnu zajednicu unutar anarhističkog društva. Takve zajednice se mogu udruživati, surađivati, međusobno koordinirati, zajednički odlučivati, a sve to na ravnopravnoj razini i po principu mreže, a ne piramide, kao što je to slučaj kod državne organizacije društva. Zajednice ljudi bi se organizirale prema osobnim afinitetima i prema lokalnim potrebama, vezano uz proizvodnju, stanovanje, prijevoz, ili bilo koji drugi dio života. Njihovu povezanost uvjetovale bi potrebe, a obavljanje poslova unutar njih stvorilo bi punu zaposlenost i znatno kraće radno vrijeme, jer puna iskorištenost radne snage znači maksimalnu učinkovitost i kratko radno vrijeme. Ali tko bi natjerao ljude da rade, pitate se? Nitko, jer kada radimo za puno zadovoljavanje svojih potreba, ne treba nam prisila. Uostalom, izbor radnog mjesta bi bio potpuno slobodan, a osobna odgovornost nam uvijek nalaže da obavimo i neke poslove koji nam možda nisu najdraži, ali nam je jasno da bez obavljanja tih poslova ništa ne bi funkcioniralo. Pa, zar ne radimo takve poslove i danas i to bez prisile? Recimo, čistimo svoje stambene prostore, peremo suđe, čistimo wc, gradimo kuće i stanove, gradimo ceste i tvornice, popravljamo različite strojeve... Sve to se radi zbog potrebe, a kada je jasno da to radiš za sebe i ljude oko sebe, a ne za šefa, onda je takva podjela posla još prirodnija i tada ćemo biti spremniji raditi stvari koje nam možda i ne odgovaraju najbolje, ali znamo zašto ih radimo. No, ne bi bilo dobro reći da se osporavaju baš svi autoriteti. Postoji nešto što zovemo racionalni autoritet, koji počiva prvenstveno na znanju. Ta-

nadmoći. S druge strane, gledajući na anarhističke stavove prema nasilju, pogotovo organiziranom nasilju, kao što su ratovi ili teroristički napadi, sasvim je jasno da govorimo o izrazito nenasilnom pokretu. Evolutivni proces, koji je anarhizam proživio još krajem 19. stoljeća, je prekinuo povezanost sa idejom o „propagadni djelom”, odnosno političkim atentatima, čija je svrha bila pokazati da je moguće „ukloniti” svakog diktatora. Tih par godina ekstremnog nasilja nikome nije donijelo ništa dobro, pa su i najradikalniji zagovornici „propagande djelom” ubrzo odustali od te metode ili je čak počeli osuđivati kao potpuno neprihvatljivu. Danas zato govorimo o pokretu koji se protivi takvom organiziranom nasilju, jer njegova jedina svrha može biti stjecanje moći nad nekim. Tako je terorizam, bio upakiran u rat (legalan terorizam) ili ne (ilegalan terorizam), potpuno neprihvatljiv koncept, zato što nudi strah, mržnju, još više nasilja i zato što ga u pravilu provode skupine koje žele nametnuti svoj sustav vrijednosti, koji često nije posebno drugačiji od dominantnog, samo je riječ o drugim ljudima koji provode vlast. Sve to također nalazi svoju osnovu u činjenici da je terorizam nastao (to je povijesna činjenica) kao model kojim je država (tu govorimo još o antičkim državama, ali i mnogim kasnijim) držala svoje podanike u pokornosti u trenucima kada bi postojala opasnost od pobune ili neposlušnosti. Teror, dakle širenje straha, najbolje provodi onaj tko ima monopol nad nasilnim sredstvima i institucijama, te tko ih može koristiti u najširoj mjeri. To su uvijek, baš kao i danas, bile države. Tek kasnije u povijesti se taj model počeo koristiti i na nižim razinama, ili čak individualno, međutim, najjači u toj „igri” je uvijek ostala država. Pogledajte samo ratove i način na koji se vode, te što se sve događa u ratovima... Cijela povijest je prepuna nabijanja na kolce, razapinjanja, mučenja, kuli od kostiju i sličnih gadosti, a sve to je imalo za svrhu jedno — širenje straha (terora). Rat ili terorizam ne mogu biti put u jedno nenasilno i neautoritarno društvo. Ratovi se danas vode isključivo zbog „postizanja mira”, a koliko je apsurdna ta izjava ne treba ni govoriti. Niti jedna vojna sila ne postoji zato da bi „kontrolirala, osvajala i zastrašivala”, već

vrste simboličnog nasilja, koje nikako nije usmjereno protiv ljudi. Najveći dio pak zastupa prilično nenasilne modele djelovanja, iako će i to od strane medija, političke i ekonomske elite biti proglašeno nasiljem (čime to djelovanje postaje „ilegalno” ili na rubu legalnog), a to uključuje štrajkove, blokade prometa i proizvodnje, okupacije stambenih i proizvodnih prostora, i slične akcije, unutar kojih je jasan cilj, a količina nasilja je svedena na nužan minimum (samoobranu). Zadnju skupinu, odnosno, opet jedan ekstreman dio čini „frakcija” koja zagovara potpuno nenasilje i to u svakoj situaciji, čime isključuje i mogućnost samoobrane. Tu je također riječ o manjini, koja ima izrazito mali broj zagovornika. Ako pogledamo na ovaj općeniti pregled stavova prema nasilju, odnosno nenasilju, sasvim je jasno da govorimo o širokom spektru stavova, unutar kojeg ipak dominira nenasilje, ali u onoj mjeri u kojoj je to prihvatljivo s obzirom na trenutno stanje u svijetu. Mediji često traže spektakl koji će povećati prodaju pojedinih novina ili gledanost i samim time prikazuju samo ono što je spektakularno, a vrlo rijetko ili gotovo nikad ne govore o sadržaju koji stoji iza pojedine anarhističke ili neke slične manifestacije. Ako ne dođe do nasilne situacije na manifestaciji na kojoj se očekivao takav spektakl, izvještaj će ipak sadržavati rečenicu „došlo je do sukoba s...”, jer to daje na dramatičnosti cijeloj priči, unatoč činjenici da ne postoji niti jedna fotografija ili snimka tog „sukoba”. To se dogodilo dovoljno često da možemo govoriti o tome kao uobičajenoj pojavi unutar medija. To također puno govori o tzv. „objektivnosti” pojedinih medijskih kuća. Naravno, to ipak ne znači da se pojedine nasilne situacije nisu dogodile, pitanje je na koji način, zbog čega, protiv čega je to nasilje bilo usmjereno i koliko ga je uistinu bilo? Najčešći problem koji se javlja tijekom masovnih okupljanja i prosvjeda je otvaranje mogućnosti za razne osobe sklone nasilju da to nasilje i prakticiraju. Ne zbog toga što to smatraju politički motiviranim nasiljem, već naprosto zato jer su sklone nasilju — no, to nas vraća na priču o poremećenom sustavu vrijednosti ili pak mentalnom poremećaju, koji nasilje tretira kao vrijednost (što ono nije) koja omogućava stvaranje osjećaja moći, tj.

ko će autoritet liječnika ili arhitekta uvijek imati konačnu riječ u odlukama o tretiranju neke bolesti ili u izgradnji neke građevine. Sasvim je jasno da neće doći do situacije u kojoj ljudi grade kuću koja će se srušiti ili nešto slično. To bi bilo krajnje nerazumno. Hijerarhijska, autoritarna i centralizirana organizacija društva je, kada to vrlo pojednostavimo, neprirodna i bazira se (kao što je to puno puta ponovljeno) isključivo na potrebi političke i ekonomske elite da se održi na vlasti. Samim time se onemogućava zadovoljavanje potreba društva. Dok jedni (manjina) profitiraju kroz takav pristup, drugi (većina) rade i gube — što je također neprihvatljivo. Trenutak kada dolazi do stvarne promjene je onaj kada ta većina preuzme stvar u svoje ruke i kroz zajednički napor s cijelim društvom u potpunosti reorganizira društveni život. To se neće dogoditi brzo ili preko noći, već je riječ o dugotrajnom procesu, r/evoluciji.

A što je s nasiljem i kriminalom?

To je jedno od težih pitanja. Ne zbog toga jer ne postoji odgovor, već zato što su te dvije pojave usko povezane s duboko ukorijenjenim vrijednostima koje proizlaze iz današnje društvene organizacije i strukture. Nasilje i kriminal najčešće su posljedica današnjih društvenih odnosa, prvenstveno odnosa moći i ekonomske neravnopravnosti. Manji dio tih pojava možemo pripisati psihičkim problemima osoba koje posežu za njima. Iako su i ti psihički problemi često povezani s društvenim odnosima. Danas bogatstvo, odnosno posjedovanje novca i silne imovine, predstavlja društvenu vrijednost, „dobar” položaj u društvu, te daje moć. Sasvim je jasno da u takvoj situaciji ljudi posežu za kriminalom kao jednom od mogućnosti stjecanja novca ili imovine. Zapravo, posežu za ilegalnim kriminalom, jer kriminal je i stjecanje istog na temelju tuđeg rada, a to je ono što politička i ekonomska elita u postojećem ekonomskom sustavu rade. Nasilje je također bazirano na odnosima moći u društvu. Najčešće se koristi za postizanje dominacije, bilo u obite-

lji, školi, na poslu, unutar vlasti, u međudržavnim odnosima... Gdje god se koristilo i na koji god način, uvijek ima isti cilj — dominaciju nad nekim ili nečim. Tu treba naglasiti da unutar bilo kojeg društva monopol nad nasiljem ima baš država. Država posjeduje vojsku, policiju, razne represivne službe, naoružanje, tvornice naoružanja, institucije i škole koje razrađuju strategije upotrebe nasilja i njegove učinke. I opet, cijeli taj sustav nasilja je usmjeren na jedno — održavanje moći. Samim time možemo reći da država počiva na nasilju, iako ne uvijek fizičkom (unatoč činjenici da ta prijetnja uvijek postoji i uvijek je prisutna), već i na nešto sofisticiranijim oblicima nasilja, kao što su prijetnje kaznom, raznim ukidanjima prava i što je u posljednje vrijeme opet aktualno, stalnim upozoravanjem na opasnost od terorizma, što povećava potrebu za boljom kontrolom. Rat, odnosno, totalni rat, koji je danas najčešći oblik ratovanja, predstavlja krajnji oblik nasilja i glavno je sredstvo obračuna između država ili skupina koje žele uspostaviti svoju vlast. Legalni i ilegalni teroristi (ovisno tko je u poziciji moći proglašava ovaj ili onaj terorizam legalnim ili ilegalnim) se koriste istim metodama i u iste svrhe — za stjecanje moći. Sasvim je jasno da postojanje autoriteta, moći nad nekim, vlasti, hijerarhije, ekonomske neravnopravnosti i svega ostalog što obilježava suvremeni način življenja uvelike doprinosi porastu kriminala i nasilja u društvu i to na svim razinama. Jednostavno je riječ o modelu djelovanja koji je postao prihvatljiv i koji se vrlo jednostavno prenosi na svaki segment društva. Tako država vlada nad svima nama, na nižoj razini vlasnici tvornica vladaju nad poslovođama, poslovođe nad radnicima, radnici nad svojim ženama, roditelji nad djecom, djeca nad kućnim ljubimcima... Ovaj banalan primjer samo dobro prikazuje na koji način se upotreba autoriteta i nasilja prenosi sa najviše hijerarhijske razine na najnižu. Možemo čak reći da je svaka vlast nasilje. Nametanje svojih želja nekome drugome predstavlja nasilan čin, bez obzira što to ne uključuje nužno fizičko nasilje. Tu dolazimo do mogućeg odgovora na pitanje u naslovu. Čini se da bi, nakon svega iznesenog, promjena sustava vrijednosti i načina or-

ganizacije društva umanjila i minimalizirala bilo koji oblik nasilja i kriminala u društvu. Nepostojanjem autoriteta i hijerarhije u organizaciji, nestaje mogućnost i potreba postizanja dominacije i moći nad nekim, a kao što je ranije rečeno, put do toga je nasilje. Što se tiče samog kriminala i stjecanja imovine, odgovor je vrlo jasan — ekonomska ravnopravnost, puno ispunjavanje svih potreba i činjenica da posjedovanje više od onoga što nam uistinu treba ne predstavlja nikakvu društvenu vrijednost, niti daje nekome na važnosti, bi u potpunosti umanjila ili čak uzrokovala nestajanje kriminala u tom obliku. Naravno, uvijek ostaje otvorena mogućnost da će psihički poremećene osobe posegnuti za nasiljem, no to je sada već medicinsko pitanje, koje zahtijeva i medicinski pristup. Ipak, možemo zaključiti da bi i takvih pojava bilo manje u društvu u kojem bi ljudi živjeli punijim i kvalitetnijim životom, a sasvim je jasno da puno psihičkih poremećaja nalazi uzroke u nezadovoljstvu općom kvalitetom življenja.

Ali na televiziji su pokazali nasilne demonstracije i anarhiste... Kako bi onda uopće došlo do takvog nenasilnog društva?

Da, pitanje nasilja i nenasilja unutar samog anarhističkog pokreta je veliko pitanje, odnosno, najčešće pitanje je koliko nasilja i kakvo nasilje. Već smo utvrdili da je trenutna struktura i organizacija društva uvelike bazirana na nasilju, tako da je i odnos svake pojedine osobe u društvu prema nasilju različit. Isto se može reći i za osobe unutar anarhističkog pokreta, ali s jednom razlikom. Naime, unatoč činjenici da postoje „frakcije” (ako se to tako može nazvati) koje naginju ekstremnom nasilju, one ipak čine toliku manjinu da možemo reći kako govorimo o zanemarivom broju. Zatim imamo veću skupinu koja ne smatra nasilje jedinim putem, međutim, određene vrste nasilja smatra korisnima — tu se prvenstveno misli na nasilje nad objektima, dakle, nanošenje ekonomske štete, razne